

ASPECTE ALE VIETII POLITICE DIN BANAT ÎNTRE ANII 1938–1940

Radu PĂIUȘAN

Universitatea de Vest din Timișoara

Daniel FLOCA

Școala Gimnazială Sânpetru Mare, județul Timiș

Résumé: Analysant, généralement, l'état d'esprit et l'attitude des banatiens envers la politique, pendant cette période, n'importe qu'il s'agit de la population roumaine ou des minorités, on peut observer la croissance graduelle des mécontentements, question évidente aux conditions d'une crise intensifiée, de l'instauration d'un état d'incertitude, auxquelles s'ajoute le régime de dictature personnelle du Roi Charles II, qui ne peut pas résister aux contraintes intérieures et extérieures.

Cette incertitude a déterminé, parmi les minorités, le rapprochement et l'affiliation à la politique des pays d'origine, aux conditions de l'instabilité générale européenne.

L'essence de la cohabitation qui se manifeste, cependant, sur le territoire du Banat s'inscrit dans les coordonnées ordinaires et paisibles, fait qui prouve la durabilité des rapports inter-humains dans la zone roumaine.

En conclusion, pendant la période 1938–1940, l'activité politique du Banat s'est déroulée sur les coordonnées de l'activité politique de la Roumanie.

Mots clés: Banat, vie politique, Période 1938-1940, Roi Charles II

Plasată în cadrul internațional, odată cu adoptarea deciziilor politice semnate la München, la 29 septembrie 1938, se deschide o nouă evoluție a situației, atât internaționale, cât și în România.

Continua agravare a situației politice europene și internaționale va culmina, la 1 septembrie 1939, cu declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial. Prin dezmembrarea Cehoslovaciei, poporul român va pierde unul din cei mai apropiați și loiali prieteni, care, prin colaborarea politică și economică, prin livrările de armament și tehnică de luptă, contribuia la întărirea capacității de apărare a României. La München, Marile Puteri occidentale și-au definit, cu claritate, sferele de influență pentru ele și pentru Germania, situația României devenind, astfel, deosebit de dificilă, în primul rând datorită faptului că Franța și Anglia au acceptat ca zona balcanică să intre în sfera de influență germană. Astfel, Germania va declanșa o puternică ofensivă pentru consolidarea pozițiilor sale în România, sub raport economic și politic.

Situația în care se găsește statul român este deosebit de delicată, în primul rând datorită presiunilor brutale ale Germaniei naziste, dar și datorită instabilității politice interne, aceasta pe fondul unei stări de război existente, în această perioadă, în Europa.

Guvernul României a considerat că este indicat ca să lărgască relațiile economice cu Germania, pentru depășirea crizei politice intervenite între România și Reich-ul nazist, evitându-se, astfel, posibilitatea unei agresiuni din partea statului german și încercând, astfel, determinarea liderilor naziști să nu sprijine pretențiile revizioniste ale Ungariei și Bulgariei.

Ca urmare a acestui fapt și a acestei stări de lucruri, Carol al II-lea a trimis, în Germania, o serie de fruntași politici români, care, tratând posibilitățile unor bune relații economice, să obțină – din partea celui de-Al Treilea Reich – garantarea granițelor țării și respingerea pretențiilor teritoriale ale Ungariei horthyste.

Astfel, la 21 ianuarie 1939, profesorul Gheorghe Brătianu și Atta Constantinescu au început convorbirile cu oficialitățile germane, iar Nicolae Malaxa a demarat tratativele cu reprezentanții cercurilor de afaceri germane.

Concomitent, se duc tratative și la București, între membrii guvernului român, pe de o parte, și reprezentanții diplomați și ai cercurilor de afaceri germani, pe de altă parte.

La 23 martie 1939, șeful delegației germane, Helmuth Wolhat, amenința cu întreruperea tratatelor începute la 12 februarie 1939, în cazul în care Germania nu are prioritate asupra raporturilor comerciale.

În această situație, se va semna „Tratatul asupra promovării raporturilor economice între Regatul României și Reich-ul german”.

Germania va primi largi posibilități de a pătrunde în economia românească, iar statul român se obliga să elaboreze un plan economic pe mai mulți ani, care să țină seamă de cerințele de import germane.

Se menționează înființarea unor societăți mixte pentru valorificarea zăcămintelor de mine-reuri din Banat și Dobrogea, prelucrarea țigăiului și crearea unor zone libere, în care să se instaleze întreprinderi germane cu profil industrial, comercial și de transporturi.

Tratatul nu a reprezentat o adeziune a României la politica Axei, cercurile politice pro-occidentale românești păstrându-și opțiunea franco- și anglofilă. La 6 martie 1939, după încheierea din viață, la Cannes, în Franța, a patriarhului Miron Cristea, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul de Externe român, Grigore Gafencu, a luat măsuri de contracarare a consecințelor acestui tratat, încheind tratate similare cu Franța, în martie 1939, și, apoi, cu Anglia, căutând și o apropiere de Uniunea Sovietică, avansându-se ideea unui pact de neagresiune cu vecinul de la Răsărit.

Ultima inițiativă va rămâne doar un deziderat, deoarece, la 23 august 1939, Germania și U.R.S.S. vor încheia un pact de neagresiune.

În cursul anului 1939, situația României a continuat să se agraveze, și datorită măsurilor militare ce s-au luat la granițele de vest, de nord și de est ale țării.

Începând cu 14 martie 1939, în Ungaria s-a decretat mobilizarea generală și a început o concentrare de forțe militare la frontiera cu România. S-au înregistrat chiar unele incidente la frontiera dintre cele două state.

La rândul ei, Bulgaria a întreprins mobilizări și concentrări de trupe la granița de sud a României. În fața acestor lucruri, guvernul condus de Armand Călinescu decretează mobilizarea generală, fapt ce a constituit un moment crucial pentru statul român; demonstrând unitate morală și patriotică, statul român și-a manifestat hotărârea de a lupta pentru apărarea integrității țării¹.

În discursul ținut la Congresul general al breslelor din 3 mai 1939, caracterizând situația politico-militară din Europa și politica externă a României drept o politică de amicitie și de bună vecinătate, însă fermă în apărarea independenței și integrității teritoriale, șeful guvernului român, Armand Călinescu arată semnificația chemării sub arme a oștirii și modul cum a fost primită de populația țării, în acele momente de cumpănă.

¹ 23 August 1944. *Documente...* 1984, p. 10.

„Ce este rezistența noastră a avut prilejul să simtă toată lumea; toți cei care au văzut elanul patriotic cu care rezerviștii noștri au alergat la cazărmi, au putut să înțeleagă. Iar acea mișcare, care, de pretutindeni se schițează, de la cea mai modestă manifestare până la cea mai largă, care constă în oferta de contribuție pentru apărarea țării, este cea mai strălucită dovadă a stării noastre sufletești”².

Din punct de vedere politic, starea de spirit existentă are la bază și instituirea unei dictaturi regale, cu un an înainte, în noaptea de 10/11 februarie 1938, când guvernul prezidat de patriarhul Miron Cristea³ a trecut la introducerea stării de asediu, autoritățile militare având dreptul de a face percheziții, interzicerea unor publicații sau a unor articole de presă nefavorabile, interdicția întrunirilor politice.

Desigur, pentru a impune un astfel de sistem, era nevoie de o nouă Constituție, capabilă să reziste în fața unei Constituții existente, considerată a fi cea mai democratică din istoria românilor.

Se propune, astfel, ca noua Constituție să fie supusă unui referendum, pentru care au avut loc pregătiri specifice impunerii unui sistem dictatorial.

Una dintre primele măsuri a fost aceea a lansării și răspândirii unei „proclamații” a regelui Carol al II-lea, prin care, pe lângă faptul că se justifică necesitatea unui nou sistem, se aduc și noi argumente, astfel încât să se creeze, cu orice preț, o imagine favorabilă în sânul poporului și o adeziune pe măsură.

Se dispun, astfel, măsuri de difuzare și publicare, sub formă de afiș sau pe prima pagină, a unor publicații în marea majoritate a localităților țării.

Analizând ideile desprinse din aceste publicații, se poate trage următoarea concluzie. În noua Constituție propusă se caută o statornicire a datoriilor și drepturilor cetățenești, sporind, de asemenea, autoritatea și independența guvernului, și se reduce numărul senatorilor și deputaților.

În altă ordine de idei, se prevăd pedepse aspre pentru răufăcători și, îndeosebi, pentru cei vinovați de risipa avutului și bunului public, statornicindu-se drepturi pentru țărâtime, pe pământul pe care îl stăpânise prin expropriere⁴.

Noua Constituție se va supune unui plebiscit, pe data de 24 februarie 1938.

În județul Timiș-Torontal, stricta supraveghere a fost coordonată de noul prefect, colonelul Gheorghe Praporgescu, și de subprefect, dr. Iuliu Ionescu⁵.

Rezultatul votului din 24 februarie 1938 asupra noii Constituții ne determină să tragem concluzii clare asupra modului prin care noul regim s-a instaurat în România.

Pentru conformitate, vom arăta aceste cifre.

La nivel național, rezultatele plebiscitului au fost⁶:

- voturi pentru: 4.283.495, reprezentând 99,87%.
- voturi contra: 5.413, reprezentând 0,13%.

În județele din Banat, rezultatele voturilor au fost:

- județul Timiș-Torontal: 107.302 pentru; 681 contra;
- județul Severin: 63.807 pentru; 324 contra;
- județul Caraș: 33.559 pentru; 19 contra.

² 23 August 1944. *Documente...* 1984, p. 21.

³ Scurtu 1982 a, p. 203.

⁴ Arhivele Naționale, Serviciul Județean Timiș (în continuare A.N., S.J.T.), fond *Prefectura județului Timiș-Torontal*, d. 3/1938, f. 2.

⁵ *Ibidem*, f. 4.

⁶ *Voința Banatului*, Timișoara, anul XVIII, nr. 10, 10 martie 1938, p. 4.

În urma acestui referendum, menționăm faptul că s-a dus o activitate de lămurire asupra celor care au votat „contra”, concluzia fiind o revenire asupra celor exprimate în ziua de 24 februarie 1938. Astfel, 516 persoane au revenit asupra votului în județul Timiș-Torontal, acum declarându-se de acord cu noua „Constituție”.

La data de 27 februarie 1938, a fost promulgată noua Constituție, care consfințește regimul de dictatură regală⁷.

În conformitate cu noua Constituție, desfășurarea unor activități politice, din cadrul partidelor sau al altor formațiuni, va constitui un act de contradicție în noul sistem centralizat. Astfel, printr-un decret regal din 30 martie 1938, se va reglementa, în mare măsură, această problemă, interzicându-se activitatea partidelor politice⁸.

Pentru unele partide, activitatea a încetat, însă, anterior. Putem da exemplul Partidului „Totul pentru Țară”, acesta fiind considerat – de regimul carlist – „incomod”, iar, în conformitate cu circulara emisă de șeful său, Corneliu Zelea Codreanu, își încetează activitatea în ziua de 21 februarie 1938.

Impunerea noului sistem politic al lui Carol al II-lea se va caracteriza prin impunerea, în funcțiile administrative și ca prefecți, a militarilor de carieră.

Această implicare a armatei impunea un nou sistem politic, ca o măsură abilă a regelui, pentru că, astfel, se puteau emite ordine de la o instituție la alta și care trebuiau, evident, executate.

Dovadă a acestei practici este sistemul de ordine și dispozițiuni pe care le execută ofițerii în instituții administrative, cum ar fi Prefectura unui județ.

Circulara din februarie 1938, emisă spre execuție, prin care Statul Major al Diviziei 1 Infanterie din Timișoara ordona Prefecturii județului Severin să ia măsuri privind interzicerea activităților politice și, îndeosebi, de cenzurare a presei, este concludentă⁹. Se face cunoscut faptul că, în conformitate cu Înaltul Decret Nr. 856 din 11 februarie 1938, ce instituie starea de asediu pe întreaga țară, județul Severin se afla sub jurisdicția teritorială a comandantului Diviziei I din Timișoara, și care cere o intervenție promptă referitor la cenzura presei ce apare pe raza județului Severin.

Precizările făcute pentru factorii de răspundere din județul Severin au fost ca nicio informație despre viața de partid, întruniri sau consfătuiri, să nu apară în presă.

De asemenea, comentariile negative la adresa guvernului sunt interzise.

Se cere o evidență strictă a oricărei audiențe la Suveran și se vor publica doar comunicatele date de mareșalul Palatului. Se va interzice publicarea, în presă, a orice fel de comentariu negativ sau a criticilor aduse instituțiilor fundamentale ale statului.

În hotărârile Consiliului de Miniștri, întrunit la Palatul Regal în ziua de 9 martie 1938¹⁰, se vor lua măsuri prin care ziarele sunt considerate întreprinderi comerciale și vor fi supuse unor controale stricte, menite să dovedească originea fondurilor de întrebuințare.

Se vor declara, la organizații de partid, precum și la alte orientări politice specifice, apartenențele.

În Timișoara¹¹ avem următoarele publicații cu orientare politică:

1. Partidul Național-Țărănesc – publicațiile: „Vestul”, „Voința Banatului”, „Lumea”, „Unirea Română”.

2. Partidul Național-Liberal: „Renașterea”, „Biruința”.

⁷ Scurtu 1982 a, p. 203.

⁸ Savu 1976, p. 125.

⁹ A.N., S.J.T., fond *Prefectura județului Severin*, d. 6/1938, f. 3.

¹⁰ *Biruința*, Timișoara, anul VI, nr. 454, 10 martie 1938, p. 1.

¹¹ A.N., S.J.T., fond *Prefectura județului Timiș-Torontal*, d. 3/1938, f. 16.

3. Partidul Național-Creștin: „Graiul Românesc”.
4. Partidul Poporului German: „Rundchan”, „Banater Tagblatt”, „Banater Deutsche Zeitung”.
5. Partidul Liberal Nazist – „Santinela”.
6. Legionarii – „Scut și armă”.
7. Publicații cu tendință antiromânească și extremiste: „Praxis Medici”.
8. Stânga extremă: „Katolikus Munkáslap”.
9. Pangerman-hitlerist: „Der Ruff”.
10. Publicații cu tendință antiromânească: „Temesvári Fintor”.
11. Publicații cu caracter șantajist, compromițător: „Ecoul”.

Din acest moment, presa din Banat a fost vizibil marcată, desfășurările cu caracter democratic fiind influențate negativ. De asemenea, toate domeniile vieții sociale au simțit consecințele intervenției brutale a factorilor de decizie.

Ideea unei formațiuni politice, a unui partid unic care să se subordoneze regimului dictatorial, a fost acceptată de o anumită categorie a intelectualității române din această perioadă. Merită menționată, în acest sens, atitudinea favorabilă exprimată de către Armand Călinescu, într-un memoriu, la 20 octombrie 1938¹².

Continuarea acestei idei se va materializa prin adeziunile pancarliste și, astfel, la 15 decembrie 1938 ia ființă, prin Decretul 4321, noul partid unic, „Frontul Renașterii Naționale”¹³.

Înființarea acestui partid unic presupune, conform articolelor legate de constituire, câteva aspecte deosebit de importante.

Ca organizație politică, are – drept scop – mobilizarea conștiinței naționale. S-a stabilit limita de vârstă de 21 de ani pentru românii care doresc să se înscrie în F.R.N., existând posibilitatea unui control amplu în teritoriu. Altă activitate decât cea a F.R.N. va fi socotită clandestină, iar autorii ei pedepsiți cu degradarea civilă de la 2 la 5 ani¹⁴.

Șeful suprem al partidului era regele; sub îndrumarea lui directă își desfășurau activitatea Consiliul Superior Național al F.R.N., format din 150 de membri, și Directoratul F.R.N., alcătuit din 30 de membri.

Principiul liberei adeziuni la F.R.N. era înlocuit, adesea, cu cel al obligativității.

În fiecare ținut s-au organizat întruniri de constituire a organizațiilor din teritoriu și, totodată, s-a făcut o intensă propagandă în toate mediile, menită să creeze un curent favorabil acestei organizații, atât pentru înscrierea unui număr mare de persoane, cât și pentru a câștiga încrederea populației.

La 22 ianuarie 1939, în ținutul Timiș, mai precis la Timișoara, în sala „Capitol”, a avut loc o adunare a Frontului Renașterii Naționale, cu scopul afirmat de „cunoaștere mai adâncă a programului de realizări care vor urma”¹⁵.

Au fost stabilite organizațiile F.R.N. pe fiecare clasă socială, ca și numirea președinților acestora.

Importanța înființării F.R.N. în ținutul Timiș consta în aceea că a reușit să integreze, în structurile sale, reprezentanți ai tuturor minorităților, cu toate că în spatele acestei organizații se desfășurau interese personale.

Durata de funcționare a acestui partid unic a fost, însă, destul de scurtă ca să capete un caracter de masă, integrat și trainic.

¹² Savu 1976, p. 156.

¹³ Savu 1976, p. 158.

¹⁴ *Voința Banatului*, Timișoara, anul XVIII, nr. 51–52, 25 decembrie 1938, p. 4.

¹⁵ Savu 1976, p. 161.

În vara anului 1940, odată cu relansarea politicii de reconciliere între sistemul dictatorial și grupările naționaliste de dreapta, în special cu legionarii, „Frontul Renașterii Naționale” își va schimba denumirea în „Partidul Națiunii”.

Constituirea unui partid unic presupune și pregătirea națiunii în eventualitatea unei agresiuni externe. Astfel, statutul de funcționare al F.R.N. dispune înființarea unor unități de „Gardă Națională” în toate localitățile, menite să intervină în zona respectivă, în caz de conflict.

În urma dispozițiunii venite de la centru, rezidentul regal al Ținutului Timiș primește instrucțiuni precise cu privire la organizarea în teritoriu a gărzilor naționale; acesta va remite, la rândul său, dispozițiuni în acest sens către prefectii din subordine¹⁶.

În condițiile unei iminente înrăutățiri a situației politice, de la sfârșitul anului 1939 și începutul anului 1940, rolul și organizarea acestor formațiuni devenea tot mai importantă.

Acest lucru se poate observa și dintr-o serie de acțiuni de stabilire a responsabilității acestor organizații, în caz de nevoie.

Astfel, conform comunicării făcute de secretariatul general al F.R.N., în iunie 1940, către toți președinții de ținut, capitală, județ, municipii rezultă că „Garda Națională F.R.N.” are o organizație proprie, are însărcinări comune cu restul organizațiilor Frontului, bine precizate de lege, mai ales pentru pregătirea și executarea mobilizării pe timp de război¹⁷.

Analizând planul de acțiune pentru menținerea ordinii, liniștii și siguranței pe teritoriul județului Severin, emis, la 25 mai 1940, de Prefectura acestui județ, se poate constata rolul important pe care l-au avut formațiunile de „Gardă Națională”. În fiecare comună rurală sau urbană din județ s-a format câte o gardă națională, constituită de români valizi, neimobilizați, capabili de a purta armă și care sunt membri ai Gărzilor Naționale F.R.N. de mobilizare, precum și tinerii premilitari și jandarmii posturilor respective.

Gărzile Naționale vor fi dotate cu armament ce se distribuie prin Legiunile de Jandarmi, plus armamentul ce s-a găsit disponibil în comună sau la jandarmi.

Premilitarii ce intră în componența Gărzii cu armamentul ce-l au deja, cei ce vor avea arme vor fi întrebuințați în servicii unde nu necesită arme, bineînțeles dacă aceștia nu vor putea fi înarmați cu arme de vânătoare sau revolvere¹⁸.

În această perioadă, o altă formă de organizare existentă în țară, dar și în Banat, având în vedere exclusiv tineretul, era organizația „Straja Țării”. Scopul pentru care a fost creată, precum și sistemul ei de funcționare sunt făcute cunoscute prin „Legea pentru organizarea și funcționarea Străjii Țării”, al cărei text a fost publicat în Monitorul Oficial Nr. 126, partea I din 3 iunie 1939, cu rectificări efectuate în iulie 1939.

În același timp, se emite o lege privind organizarea și folosirea tineretului în caz de mobilizare (13 mai 1939) și care prevedea, în principal, la articolul 1, următoarele: „*Tot tineretul, de la 7 la 18 ani băieții și de la 7 la 21 ani fetele, este obligat a presta serviciu Patriei în caz de mobilizare, sub ordinele «Străjii Țării»*”¹⁹.

Aceste sisteme de organizare purtau denumirea de stoluri, pe lângă acestea existând și stoluri extrașcolare. Conform cu legislația în vigoare, și în Ținutul Timiș s-a trecut la alcătuirea acestor formațiuni. Astfel, din raportul privitor la organizația Străjii Țării din Ținutul Timiș, din iunie 1939, reținem cele de mai jos²⁰. Au fost numiți, în calitate de comandanți ai legiunilor de străjeri și străjere, următorii: Comandanta legiunii de străjere Arad – directoarea Buerescu

¹⁶ *Voința Banatului*, Timișoara, anul XIX, nr. 3, 22 iunie 1939, p. 4.

¹⁷ A.N., S.J.T., fond *Prefectura județului Timiș-Torontal*, d. 22/1939, f. 10.

¹⁸ A.N., S.J.T., fond *Prefectura județului Severin*, d. 19/1940, f. 38.

¹⁹ *Idem*, d. 28/1940, f. 1-3.

²⁰ *Idem*, d. 19/1939, f. 105.

Florică; Comandantul legiunii de străjeri Arad – directorul Ascanu Crișan; Comandanta legiunii de străjere Timiș-Torontal – profesoara Rusovan Smaranda; Comandantul legiunii de străjeri Timiș-Torontal – profesorul Țucu Nicolae.

În raportul, pe anul 1939, al Prefecturii județului Timiș-Torontal, rezultatele din teritoriu au fost meritorii.

Educația morală, națională și fizică a tineretului de ambe sexe se făcea, cu rezultate frumoase, în cadrul instituției „Straja Țării”²¹.

La începutul anului 1940, se face simțită nevoia reînnoirii spiritului național. Astfel, la 4 ianuarie 1940, guvernul anunță un nou program de înfăptuire, menționând întărirea solidarității în F.R.N.²²

Din discursul regelui Carol al II-lea reiese împărtășirea ideii de sprijin, fără șovăire, a întăririi solidarității în F.R.N., în administrație dezvoltându-se, tot mai mult, spiritul gospodăresc, iar producția va fi stimulată în toate sectoarele economiei naționale; perfecționarea și desăvârșirea apărării naționale va fi preocupare de competență.

Ideologia Frontului Renașterii Naționale a fost consolidată și prin vizitele, în teritoriu, ale secretarilor general pentru principalele ocupațiuni.

Un exemplu concludent a fost vizita secretarului de stat pentru ocupațiunile intelectuale, Victor Moldovan²³, la Oravița, în 8 ianuarie 1940.

Manifestările publice desfășurate cu acest prilej au avut loc într-un cadru festiv. Cuvintele deputatului dr. Ion Țeicu, primarului ing. Petre Corneanu, avocatului dr. Em. Ciulei și deputatului Eftimie Gherman au fost ascultate de o audiență numeroasă, formată dintr-un important număr de intelectuali, profesori, medici, cadre din oraș și din județ ale F.R.N., precum și Garda F.R.N.

La sfârșitul acestei vizite s-au expediat telegrame de adeziune la politica F.R.N., factorilor de conducere, urmând ca secretarul general, Victor Moldovan, să se deplaseze la Reșița, Bocșa Montană și Lugoj.

La Lugoj au participat atât autoritățile locale administrative, reprezentate prin prefectul Panait Boitan și prin dr. Ionel Dobrin, cât și demnitarii F.R.N., secretari județeni.

Liviu Peia la intelectuali, Grigore Popescu la industrie și comerț, Romulus Boldea la agricultură, într-o perfectă armonie de vederi, au organizat primirea secretarului general, Victor Moldovan, într-un cadru festiv. Cu acest prilej, s-au luat în discuție situațiile din teritoriu, în ceea ce privește solidaritatea între membrii F.R.N. și reorganizarea acestuia.

În data de 22–23 ianuarie 1940, presa din Banat va menționa, și ea, semnarea decretului-lege cu privire la reorganizarea Frontului Renașterii Naționale²⁴.

Astfel, noul decret anulează dispozițiile legale promulgate la 15 decembrie 1938, care reglementau, până acum, funcționarea F.R.N. ca singura organizație politică din România. În principiu, dispozițiile generale ale acestor două legi sunt aceleași. În ceea ce privește membrii, noua lege deosebește două categorii: aderenții (încă neconfirmați) și activii (confirmați).

Se precizează că funcționarii publici și funcționarii întreprinderilor particulare de interes public trebuie să fie membri F.R.N. În fiecare comună va funcționa un președinte și trei secretari (unul pentru fiecare categorie profesională) și un comandant al „Gărzilor Naționale”.

În vederea organizării la sate, nu există decât un singur secretar. În comunele unde nu există locuitori cu ocupații comerciale sau industriale, nu se va impune un secretar din această categorie.

²¹ A.N., S.J.T., fond *Prefectura județului Timiș-Torontal*, d. 21/1939, f. 3–11.

²² *Idem*, d. 4/1939, f. 6.

²³ *Dacia*, Timișoara, anul II, nr. 2, 4 ianuarie 1940, p. 3.

²⁴ *Idem*, nr. 6, 10 ianuarie 1940, pp. 3–4.

Președintele, secretarii și membrii Sfatului (în comunele rurale) sunt aleși de membrii F.R.N. din comună și sunt confirmați de organizația județeană. Analog, se constituie organizațiile comunale F.R.N. și cele din orașe.

Președintele și cei trei secretari, precum și membrii Sfatului sunt desemnați de către organizația județeană din listele de recomandare ale organizațiilor profesionale.

Comunele urbane nereședință au Sfatul comunal compus din 9 membri, cele de reședință din 12 membri, iar municipiile din 15 membri. Organizația de plasă are rol de coordonare și control; ea cuprinde un președinte, trei secretari și comandantul „Gărzii Naționale”, dar fără Sfat.

Președintele și secretarii sunt numiți de conducerea Frontului Renașterii Naționale din ținutul respectiv. Județele își au organizația F.R.N. analog organizată.

Sfatul județean cuprinde 30 de membri. Se mai instituie și o adunare județeană, compusă din toți conducătorii organizațiilor inferioare, președinți, secretari și comandanții „Gărzilor Naționale”.

În urma recomandării acestei adunări, Comisia Superioară a F.R.N. numește președintele și secretarii.

Organizația pe ținut cuprinde un președinte, un secretar și un comandant al Gărzii Naționale.

Adunarea pe ținut cuprinde, pe lângă președinții, secretarii și comandanții „Gărzilor Naționale” pe județe, președinții organelor de reședință, câte trei delegați ai Sfaturilor județene și pe parlamentarii de ținut.

În urma recomandării adunării, Comisia Superioară F.R.N. desemnează pe cei 12 membri ai Sfatului ținutului. Municipiul București este socotit echivalentul unui ținut.

Președinții, secretarii și membrii Sfatului ținutului sunt numiți pe doi ani. Cei dintâi demnitari se vor numi de organele superioare, cele din teritoriu nefiind constituite.

O dispoziție importantă era aceea că „primarul și ajutorii de primar vor fi numiți dintre demnitarii organelor locale sau dintre membrii Sfatului comunal”.

Organele superioare ale F.R.N. sunt: Consiliul Suprem Național, alcătuit din 18 membri, și Directoratul, format din 30 de membri.

Jumătate din membrii Consiliului Suprem Național sunt numiți prin decret-lege, iar jumătate sunt numiți de către adunările de ținut.

Membrii Directoratului sunt numiți prin decret-lege; Garda Națională este condusă de un comandant, numit – pe doi ani – prin decret-lege regal. Acesta este egal, în rang ierarhic, cu prim-secretarii F.R.N.

În declarația oficială, făcută după promulgarea acestei legi a Frontului Renașterii Naționale, de către consilierul regal Gh. Tătărescu, cităm:

„În cadrul F.R.N. astfel organizat își găsesc, în chip firesc, locul toate energiile creatoare ale țării și se vor așeza la posturile de conducere, pe temeiul alegerii și al selecțiunii, toate valorile națiunii... voința populației se va îmbina armonios cu necesitățile umanității și a ierarhizării în conducere, făcând din aceasta singura forță politică pusă la dispoziția Coroanei, instrumentul de realizare a țelurilor statului, precum și a tuturor aspirațiilor neamului nostru”²⁵.

Programul de îmbunătățire a sistemului unipartidic, de la începutul anului 1940, avea să-și schimbe radical viziunea. Astfel, în luna iunie 1940, sub influența evenimentelor externe, dictatura regală a adoptat noi măsuri ce vor netezi drumul extremismului spre putere.

A doua zi după capitularea Franței, la 21 iunie 1940, „Frontul Renașterii Naționale” a fost transformat în „Partidul Națiunii”, declarat „partid unic și totalitar”, aflat sub conducerea

²⁵ *Idem*, nr. 18, 24 ianuarie 1940, p. 1.

supremă a regelui Carol al II-lea. Decretul-lege a apărut în Monitorul Oficial Nr. 142 din 22 iunie 1940²⁶.

Următorul decret-lege care rezolva problema organizării politice și totalitare a statului român, semnat în ziua de 21 iunie 1940 și apărut în Monitorul Oficial Nr. 142 din 22 iunie 1940, arăta, printre altele, și interdicțiile asupra unor persoane care nu se supun noilor legi în vigoare²⁷.

Odată cu formarea noului partid unic, „Partidul Națiunii”, se poate constata că în rândurile noului partid își fac apariția și elementele naționaliste și extremiste. Edificator a fost exemplul lui Horia Sima, urmat, apoi, la ordinele sale, și de legionarii săi.

Evident, regele Carol al II-lea nu a întârziat să-și răsplătească noul convertit, care se autointitula „sluga preasupusă și plecată a Majestății Sale”.

În urma remanierii, din 28 iunie 1940, a cabinetului Gheorghe Tătărescu, Horia Sima a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale, iar la 4 iulie 1940, odată cu formarea cabinetului Gigurtu, Sima a devenit ministru al Cultelor și Artelor, noul guvern având încă doi reprezentanți din partea Mișcării Legionare: dr. Vasile Noveanu, ministru al Inventarului Avuției Publice și Augustin Bideanu, subsecretar de stat la Departamentul Finanțelor.

Carol al II-lea s-a văzut pus în fața unei situații deosebit de delicate, atunci când a comunicat lui Fabricius hotărârea de a renunța la garanțiile anglo-franceze și de a realiza o înțelegere cu Germania. Ulterior, la 1 iulie 1940, Carol comunica Berlinului, prin același Fabricius, dorința de a fi trimisă, în România, o misiune militară germană, cu scopul de a realiza o colaborare bilaterală „puternică”.

Spre sfârșitul lunii iulie 1940, în viața politică românească se conturează o seamă de fenomene care demonstau că cercurile conducătoare, la sugestia lui Carol al II-lea, adoptau calea unei atitudini tot mai concesive față de Mișcarea Legionară, fapt care va ușura, tot mai mult, ascensiunea acesteia spre puterea statului.

La 28 iulie 1940 au fost amnistiate o serie de delictе politice comise după 1939, îndeosebi de legionari.

La 9 august 1940, Carol al II-lea a semnat decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România. Această lege cu conținut rasial crea, pentru etnicii evrei, o seamă de discriminări față de restul populației țării.

Luna august, dar și începutul lunii septembrie din anul 1940, pot fi caracterizate printr-o stare de spirit de adâncă indignare și revoltă, printr-o adevărată explozie de mânie a populației față de regimul de dictatură regală, acesta dovedindu-se incapabil să apere integritatea teritorială a țării.

În momentul când a devenit cunoscută hotărârea impusă României, la Viena, de von Ribbentrop și contele Ciano, prin care partea de nord a Transilvaniei, locuită – în majoritate – de români, era ruptă din trupul țării și predată Ungariei horthyste, în întreaga țară au fost declanșate mari manifestații. România a cedat, la 30 august 1940, un teritoriu de 43.492 km², cu o populație de 2.667.000 locuitori, din care doar 37,1% erau maghiari și secui, 2,76% germani, 3,7% evrei și alte naționalități²⁸. Teritoriul care revine Ungariei va fi evacuat de către trupele române, într-un termen de 14 zile, și cetățenii stabiliți în acest teritoriu pot alege între retragerea din teritoriul cedat Ungariei sau acceptarea noului stat, dobândind, de drept, cetățenia ungară²⁹.

²⁶ Scurtu 1982 b, p. 350.

²⁷ Scurtu 1982 b, p. 351.

²⁸ Șuța 1991, pp. 86–88.

²⁹ Buzatu 1991, pp. 114–115.

În ceea ce privește zona Banatului, starea de spirit a populației de origine maghiară nu era tensionată, iar atitudinea generală, conform unor statistici ale Chestionării Publice din 10 iulie 1940, realizată la Lugoj, stipula următoarele: „minoritatea maghiară este mai puțin activă și mai slab organizată ca cea germană”.

Nu s-au observat acțiuni fățișe, șovine, dar este cert că, în rândul organizațiilor cu caracter sportiv, cultural și de ajutor, precum „Căminul Maghiar”, „Reuniunea de binefacere a femeilor maghiare”, „Reuniunea de cântări și muzică maghiară” („Magyar dalora”), etc., se cultivă sentimente naționaliste. Și în cadrul acestei minorități s-au constatat manifestări de reținere, cu ocazia concentrărilor.

Se spera ca Germania să sprijine revendicările maghiare; se constata, totuși, că, deși nu le convine, întru totul, dominanța românească, preferă să trăiască liniștiți, decât să meargă la război³⁰.

În perioada premergătoare semnării actului de la Viena, starea de spirit a minorității maghiare a fost continuu ținută sub strictă observație, de către factorii abilitați ai statului. Astfel, în raportul rezidentului regal al Ținutului Timiș din 9 iulie 1940 se menționează următoarele: „Curentul iredentist maghiar este manifestat de comunitatea maghiară, mai numeroasă în Lugoj, unde și mișcarea e mai accentuată, scopul urmărit fiind menținerea trează a conștiinței maghiare, întreținerea spiritului revizionist, pregătirea minorității maghiare pentru luptă, în toate împrejurările, operând, într-un caz eventual, în spatele frontului”³¹.

Minoritatea maghiară, în Banat, a avut o organizare bine pusă la punct. Astfel, în Lugoj existau patru circumscripții, fiecare cu câte 25 de grupe, o grupă având, la rândul ei, 8–12 membri.

Secțiile mai aveau, în complexul lor, asociații cultural-sportive ori social-economice. Propaganda era făcută prin broșuri, ilustrate, cărți, ședințe cu caracter cultural, economic. De asemenea, biserica ocupa un loc important; predicile și procesiunile religioase reprezentau un mod excelent de comunicare.

Șefii de grupe au fost impulsionați să activeze pe toate planurile, făcându-se recomandări, în acest sens, ca și femeile să fie introduse în organizații.

Diferența între minoritatea maghiară din Banat și minoritatea maghiară din alte zone ale țării era că, în Banat, manifestațiile de naționalism maghiar și afinitate față de Ungaria horthystă erau mai puțin pronunțate; chiar atitudinea iredentistă în rândul maghiarilor din Banat nu a crescut simțitor în 1940, an critic, din punct de vedere politic, între statul ungar și România.

Referitor la starea de spirit a minorității maghiare din țară, există o notă informativă primită, din Ținutul Timiș, de Prefectura județului Severin: „unii dintre conducătorii maghiari sunt convinși că masa populației maghiare din România nu simpatizează ideea dezlipirii de această țară”³².

În raportul elaborat, la 24 iulie 1940, în cadrul Prefecturii județului Severin, ca urmare a notei informative primite, se precizează că, din partea minorității maghiare, s-a remarcat un pronunțat dezinteres pentru treburile politice și administrative ale statului.

Nu au existat zvonuri cu privire la o eventuală autonomie; toți sunt convinși că politica de prietenie cu Ungaria, cu puterile Axei, vor duce – de la sine – la rezolvarea revendicărilor teritoriale.

În teritoriu, atitudinea conducătorilor maghiari și a funcționarilor publici manifesta loialitatea strict necesară. Este just că populația maghiară din Banat nu privește cu ochi buni situația

³⁰ A.N., S.J.T., fond *Prefectura județului Severin*, d. 18/1940, f. 41.

³¹ *Ibidem*, f. 3–4.

³² *Ibidem*, f. 8.

dificilă a țăranilor din Ungaria, situația acestora fiind mai dificilă decât în România, concluzia fiind că țăranii din colonia Dumbrava, care intenționau să plece în Ungaria, au renunțat³³.

Analizând, la modul general, starea de spirit și atitudinea față de politică a locuitorilor din Banat, în această perioadă, fie că este vorba de populația românească, fie că este vorba de minorități, se poate observa că, în rândul acestora, cresc nemulțumirile treptat, lucru evident în condițiile de accentuată criză, de instaurare a stării de nesiguranță, la care se adaugă regimul de dictatură personală a regelui Carol al II-lea, care nu face față situației interne și externe.

Această nesiguranță a determinat, în rândul minorităților, apropierea și afilierea la politica țărilor lor de origine, în general în condițiile instabilității generale din Europa.

Esența conviețuirii existente, totuși, în Banat se înscrie în coordonatele normale și pașnice, fapt ce demonstrează trăinicia relațiilor interumane existente în zona românească.

În concluzie, în perioada anilor 1938–1940, activitatea politică din Banat s-a desfășurat pe coordonatele activității politice existente în România.

Bibliografie

- 1) Arhivele Naționale, Serviciul Județean Timiș, fond *Prefectura județului Severin*.
- 2) Arhivele Naționale, Serviciul Județean Timiș, fond *Prefectura județului Timiș-Torontal*.
- 3) *Biruința*, Timișoara, 1938.
- 4) Buzatu 1991 = Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Editura Moldova, Iași, 1991.
- 5) *Dacia*, Timișoara, 1940.
- 6) *23 August 1944. Documente...* 1984 = *23 August 1944. Documente*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
- 7) Savu 1976 = Al.Gh. Savu, *Sistemul partidelor politice din România (1919–1940)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
- 8) Scurtu 1982 b = I. Scurtu, *Istoria României între anii 1918–1944. Culegere de documente*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982.
- 9) Scurtu 1982 a = I. Scurtu, *Viața politică din România. 1918–1944*, Editura Albatros, București, 1982.
- 10) Șuța 1991 = I. Șuța, *România la cumpăna istoriei*, Editura Științifică, București, 1991.
- 11) *Voința Banatului*, Timișoara, 1938–1939.

³³ *Ibidem*, f. 13–14.